

Н.І.Дяченко,
методист науково-методичної лабораторії
виховної роботи і формування культури здоров'я
КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

ДОСВІД РОБОТИ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАРІВ З ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

У статті розкрито аспекти використання педагогічних ідей та творчої спадщини В.О.Сухомлинського шкільними бібліотек області у вихованні громадянина-патріота.

Ключові слова: громадянин-патріот, ціннісні орієнтації читачів, книжкові виставки, інформаційна діяльність бібліотеки.

Вдихнути в юну істоту душу громадянина – це
значить передати не тільки радість,
захоплення, гордість за все те, що становить
собою наші святині, а й сердечний біль,
тривогу, турботу за долю цих святинь –
свободу і незалежність, честь і велич,
багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни.

В.О.Сухомлинський

Ці слова В.О.Сухомлинського – видатного земляка, педагога, громадянина – можуть слугувати орієнтиром у вихованні молодого покоління українців.

Утвердження громадянських цінностей, виховання почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції є одним із найважливіших пріоритетів всіх соціальних інститутів і визнано загальнодержавною проблемою [2, с. 4].

Одним із головних завдань педагогічної громадськості Кіровоградщини є створення освітньо-виховного простору, спрямованого на плекання високодуховної особистості, громадянина, найважливішою складовою якого є виховання патріотизму, любові до свого народу, до України.

До цієї важливої місії долучаються бібліотекарі освітянської галузі, які бібліотечними засобами сприяють формуванню у підростаючого покоління « нової системи цінностей, котра ґрунтується на національній гордості та гідності », як зазначено у програмі « Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України » [1]. Серед системи цінностей важливе місце відводиться розвитку патріотичних почуттів, формуванню громадянськості школярів.

Патріотизм сьогодні покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню нації, формуванню національно свідомих громадян-патріотів, здатних забезпечити Україні гідне місце у цивілізованому світі [2, с. 4].

Важливим підґрунтям у реалізації проблеми виховання громадянина-патріота освітянами України й області слугують педагогічні ідеї й творча спадщина великого педагога Василя Олександровича Сухомлинського.

Трансформуючи ідеї Сухомлинського та вивчаючи досвід їх практичної реалізації у Павлиській школі, викладені у працях видатного педагога, освітяни області працюють над створенням у навчальних закладах виховуючого середовища, де *«... панують 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова»* [3, с. 201].

Переосмислюючи свою роль у даному процесі, бібліотекарі націлюють свою діяльність на створення сприятливих умов:

- для становлення читача-громадянина з високими моральними якостями;
- реалізації ним свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя;
- формування ціннісного ставлення до держави, суспільства, історії, духовних і культурних витоків свого народу та природних багатств;
- спрямування на утвердження суспільно значущих норм, законів, правил поведінки читачів;
- для задоволення особистісних інформаційних, інтелектуальних, духовних потреб школярів.

Ці завдання бібліотекарі вирішують як традиційними бібліотечними формами, так і використовуючи сучасні інформаційні технології.

При цьому вони ненав'язливо спонукають школярів до читання високодуховної літератури, розкриваючи разом з ними:

- красу й милозвучність української мови;
- неповторність і в той же час вразливість природи рідного краю, підводячи читачів до усвідомлення себе її частинкою;
- традиції українського народу, історію боротьби за свою незалежність;
- кращі морально-етичні якості людини.

У творчому тандемі з педагогами бібліотекарі намагаються донести до серця і розуму дитини, що патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, повазі до українських звичаїв і обрядів, відчутті своєї належності до України, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні українською мовою, усвідомлення моральних та культурних цінностей, знання історії, звичаїв, обрядів, символіки, що також проявляється через систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією [1].

Вивчаючи педагогічну та літературну спадщину видатного педагога, знайомлячись з традиціями Павлиської школи, започаткованими Василем Олександровичем, бібліотекарі спрямовують свою діяльність на практичне втілення його ідей у процес становлення особистості, громадянина-патріота.

Виконуючи свою основну функцію, бібліотекарі навчальних закладів області працюють над створенням ефективної системи інформаційно-методичного забезпечення освітнього простору Кіровоградщини, спрямованого на формування громадянськості, виховання патріотизму молодого покоління.

Важливим напрямком своєї інформаційної діяльності бібліотекарі визначають знайомство учнів та вчителів з педагогічною спадщиною Сухомлинського, надання допомоги у сприйнятті й осмисленні його провідних ідей та у творчому використанні цих ідей у роботі з учнями та батьками.

Розгортаються тематичні книжково-ілюстративні виставки: «З поглядом у майбутнє», «Василь Сухомлинський і сучасність: ідеї, пошуки, перспективи», «Сторінками творів мудрого вчителя», «Світлий геній із Павлиша», «Добротворцю із Павлиша присвячується...», «Народний учитель, вчений, мислитель», «Вічні цінності людини у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського», «Радимось з В.О.Сухомлинським», «Доторкнутися до струн його душі», «Його вічний слід на землі», проводяться їх огляди, презентації у бібліотеках Бобринецького, Добровеличківського, Компаніївського та інших районах.

Так, у бібліотеці Федорівської ЗШ (Кіровоградський район) постійно діюча тематична виставка «Велетень педагогічної думки» включає коротку бібліографію В.О.Сухомлинського у формі буклетів, твори В.О.Сухомлинського та книги про нього. У рубриці «Серце віддане дітям» викладено книги, написані Павлиським казкарем для дітей, а також полицку, де представлено дитячу творчість – казки, оповідання, вірші на тему природи, красу рідного краю та малюнки до творів Василя Олександровича. Важливе місце на виставці займають відгуки школярів «твори для дітей – очима дітей».

Бібліотекарями готуються інформаційні вісники «В.О.Сухомлинський: письменник, учитель, людина», «Як виховати справжню Людину», «Плекаємо-громадянина-патріота за В.О. Сухомлинським»; підбірки методичних та ілюстративних матеріалів, методичні поради педагогам, батькам, серед яких «В.О.Сухомлинський про книгу і читання», «Виховуємо громадянина», «Стежинами любові і добра» тощо.

Створюються картотеки «Вчимося у В.Сухомлинського», «Педагоги-новатори», «Мудре слово Вчителя», «Бути на землі людиною», словнички «Мудрих думок від В.О.Сухомлинського», готуються анотовані списки рекомендованої літератури, які розкривають педагогічну спадщину видатного педагога, а також кращий досвід його послідовників, педагогів-новаторів.

Пам'ятаючи слова В.О.Сухомлинського: «...дбайте про найголовніші, найважливіші вогнища духовної культури – бібліотеки...» [4, с. 484] та ставлячи перед собою завдання відродження значущості шкільної бібліотеки, як осередку культури й духовності, формування ціннісних орієнтацій школярів і плекання громадянина-патріота, бібліотекарі звертаються до цілющого джерела гармонійного розвитку учнівської молоді, духовними витоками якого є

педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського, його власні твори для дітей, а також кращі зразки української та світової літератури.

Глибше пізнати В.О.Сухомлинського, як педагога, людину, письменника, учням допомагає його літературна творчість. Бібліотекарі ініціюють голосні читання, обговорення та інсценізацію його оповідань і казок; написання міні-творів-роздумів «Що значить бути патріотом?», «Моя мала Батьківщина»; проведення вікторин «Відгадай, з якого твору ці герої?», уроки-роздуми «Красиві слова і красиві діла», «Краса – це глибоко людське» уроки-роздуми за творами Василя Олександровича «Чиста криниця», «Листи до сина» та ін.

Увійшли у практику роботи бібліотекарів області уроки добра і людяності, уроки відкритих думок «Пам'ятай, що ти – людина», уроки мислення «Відкривати істину, відповідати на запитання», бібліотечні уроки «Жити гідно, що це значить?», «Слід, що залишила людина на землі», проведення вікторин «У книзі живуть і Наука і Добро» (сторінками книг В.О.Сухомлинського «Чиста криниця» і «Квітка сонця»), свята «стежинами любові і добра», бібліотечні зустрічі «Поринемо у чарівний світ казки Василя Сухомлинського», міні-дослідження «Від краси природи – до краси людської душі» тощо (Бобринецька ЗШ № 5, Компаніївської ЗШ I-III ступенів, Помічянська ЗШ № 3 та ін.).

Педагоги, учні та бібліотекар Новоградівської ЗШ I-III ступенів (Бобринецький район) провели історико-бібліографічне дослідження «Мужнє серце, віддане дітям» (Сухомлинський В.О. «Уроки Вітчизняної війни»), матеріали якого зайняли почесне місце у шкільному музеї.

Сьогодні творчі бібліотекарі не лише популяризують книгу, проводять системну роботу щодо формування активного, грамотного користувача, а й спрямовують свою діяльність на створення виховуючого середовища як засобу формування активної громадянської позиції, почуття патріотизму, який тісно пов'язаний з «усвідомлення моральних та культурних цінностей, знання історії» [1].

Важливим підґрунтям виховання патріотичних почуттів є плекання любові до рідного краю, його природи та до людей. У процесі реалізації даних напрямків бібліотекарі у тісній співпраці з педагогічним колективом широко залучають учнів до духовних, історичних культурних традицій українського народу, до його ремесел, образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва через книгу, організацію дослідницько-пошукової діяльності.

Бібліотекарі через світ книг розкривають читачам сторінки історичного минулого і сьогодення українського народу, його культурної й духовної спадщини, намагаються показати красу і велич рідної природи та людей, закоханих у свій край.

Влаштовуються тематичні книжкові виставки: «Моя земля, на світі ти єдина!», виставки-роздуми «Під небом клептик рідної землі», «Джерела духовності», виставки-вернісажі «Українські звичаї та обряди», «Духовна скарбниця народу», «У плині часу: історія Олександрівщини з давніх часів до сьогодення», «Обереги пам'яті», виставки-діалоги «І буде син, і буде мати, і

будуть люди на землі» та інші. Оформляються також виставки-інформації, фотовиставки, виставки-вікторини «Мальовнича Кіровоградщина», «Чи знаєш ти своє місто (село)?», «Славетні земляки нашого краю», «В імені твого – слава наша», «Закоханий з дитинства в рідний край», «Чудеса України» та інші. Вони доповнюються рефератами учнів, матеріалами краєзнавчо-пошукових експедицій, уривками з творів, поетичними рядками поетів-земляків та юних поетів школи. Проводяться бліц-турніри «Що ти знаєш про свій край?» (Олександрівська ЗШ № 1).

У Павлівській ЗШ № 1 імені В.О.Сухомлинського широко використовуються як традиційні форми, так і сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що підвищує зацікавленість учнів до пізнання своєї малої Батьківщини через книгу, віртуальні подорожі тощо. Це, зокрема, віртуальна мандрівка «Стежками рідного села» та Онуфріївським парком з автором книги «Таємниці Дикого поля» М.Явтушенком, мультимедійна презентація «Чи знаєш ти Кіровоградщину?», день інформації «Українська дитяча книга і традиції нашого народу». Створено рекомендаційний показник «Любіть свій край» та експозиція в електронному форматі «Любіть Україну».

Бібліотекарі спільно з педагогами стимулюють читачів до дослідження «Народних символів України», «Квітів і трав у легендах, побуті та звичаях», історію сіл та міст, рідної школи та ін.

Так, в Олександрівській ЗШ № 1 знайомство з рідним краєм проходить у рамках проекту «Книга покликала в дорогу». Результатом пошукової діяльності читачів стало створення електронної презентації «Незгасима лампада рідної землі». Ці форми роботи не лише розвивають в учнів творчу активність, ініціативу, здібності, а й формують глибокі патріотичні почуття. А знання, здобуті в самостійних творчих пошуках, залишаються стійким надбанням дитячого розуму.

Зібрані школярами матеріали з історії села, школи стають основою тематичних виставок чи куточків у бібліотеках Бобринецького, Гайворонського, Компаніївського, Маловисківського, Олександрійського, Олександрівського, Онуфріївського та інших районів і міст. Естетично оформленні, доповнені літературними творами (якщо такі є) вони слугуватимуть як педагогам, так і школярам.

Сухомлинський важливого значення у формуванні особистості громадянина-патріота надавав рідній мові, як безцінному духовному багатству, «...в якому народ живе, за допомогою якого передає з покоління у покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції» [5, с. 17].

Тому бібліотекарі, проводячи різні бібліотечні форми (читання казок, літературних творів та їх перекази, написання відгуків чи власних творів, конкурси читців, презентації творів Василя Сухомлинського та творів видатних українських письменників тощо), спонукають учнів не лише до читання, роботи над змістом, а й до збагачення словникового і фразеологічного запасу, розвитку їх мовлення, правильності й виразності читання, стимулюють любов до рідної мови.

Важливим аспектом у вихованні патріотизму є популяризація літературного надбання письменників рідного краю, зокрема хрестоматії творів письменників Приінгульського краю «Блакитні вежі», до якої увійшли вибрані твори письменників Кіровоградщини. Бібліотекарі широко популяризують літературний потенціал свого краю, організовують голосні читання та обговорення літературних творів, творчі зустрічі з письменниками-земляками, стимулюють проведення конкурсів «Юних читачів».

Доторкнутися до духовних джерел рідного краю, історичних коренів, допомагають молодому поколінню їх активна участь у всеукраїнських та регіональних, загальношкільних проектах, ініціатором яких часто стають бібліотекарі. Вони стимулюють пошукову діяльність школярів, пов'язану з книгою, літературним надбанням письменників свого регіону. Так, підсумком дослідження творчості Юрія Яновського, Володимира Винниченка, Віктора Близнеця, Євгенія Маланюка та інших письменників-земляків у Великоसेверинівській ЗШ Кіровоградського району стало оформлення карти «Літературна Кіровоградщина». У Компаніївській ЗШ І-ІІІ ступенів бібліотекарем спільно з бібліотечним активом створено «Хрестоматію школяра» з циклу «Шкільна бібліотека» пропонує та серію буклетів «Письменники-земляки», серед яких: «Брати Роздолля: творчість братів Кононенко», «Антоніна Царук – юним читайликам».

В.О.Сухомлинський наголошував, що шкільна бібліотека має бути «...одним з важливих осередків, центром духовного життя в школі...» (додамо й виховання громадянина-патріота). Тут задовольняється багато дитячих інтересів, тут нерідко загоряється вогник, що пробуджує мрію» [4, с. 65].

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», затверджена МОН МС України від 1.10.2011р. № 1243 [Електронний ресурс]. - К.: МОН МС, 2011. – Режим доступу: [http: //mon. gov. ua/](http://mon.gov.ua/).
2. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: навч.-метод. посібник / Авт. кол.: І.Д.Бех, К.О.Журба, В.А.Киричок та ін. – К.: Пед. думка, 2011. – 240 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. У 5 т. Т. 3: Серце віддаю дітям – К., 1977. – С. 7-283.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. У 5 т. Т. 4: Павлиська середня кола. Розмова з молодим директором – К., 1977. – 640 с.
5. Сухомлинський В.О. Щоб у серці жила Батьківщина / В.О. Сухомлинський. – К.: Знання, 1965. – 80 с.